

Kehitysvammainen ihminen hyvinvointialueen asukkaana

Torstai 23.5.2024
Aloitamme kello 17

Kehitysvammaisten
Tukiliitto ry

Ohjelma

- **Klo 17.05 Kehitysvammaisuus ja osallisuus**, Mari Hakola, Järjestöasiantuntija, Tukiliitto
- **Klo 17.40 YK:n vammaissopimus ja oikeus vammaispalveluihin** Tanja Salisma / Saara Kokko, Juristit, Tukiliitto
- **Klo 18.30 Vammaiset ihmiset mukana hyvinvointialueen kehittämisessä**, Anne Saarinen, Vammaispalveluiden asiantuntija, Tukiliitto
- **Klo 18.40 Jäsenenä hyvinvointialueen vammaisneuvostossa**, Heikki Suvilehto Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto
- **Klo 18.55 Kutsu alueelliseen yhteistyöhön**, Salla Pyykkönen, Järjestöasiantuntija, Tukiliitto
- **Klo 19.00 Tilaisuus päättyy**

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

www.tukiliitto.fi

Kehitysvammaisuus ja osallisuus

Inkluusio – kaikkien yhteinen yhteiskunta

Kehitysvamma

- Vamma ymmärtämisen ja käsityskyvyn alueella
- Vammaisuus ilmenee ennen 18v. ikää
- Vaikeus oppia ja ymmärtää uusia asioita
  - käsitteellinen ajattelu, päättelykyky, ongelmanratkaisu, oman toiminnan suunnittelu, monimutkaisten asiayhteyksien ymmärtäminen, oppimisen siirtovaikutus, sosiaaliset ja käytännölliset taidot
- Kehitysvammakirjo
- Persoonallisuudessa älykkyys on vain osa kokonaisuutta – kasvatuksen, elämäkokemuksien, oppimisen ja elinympäristön vaikutus

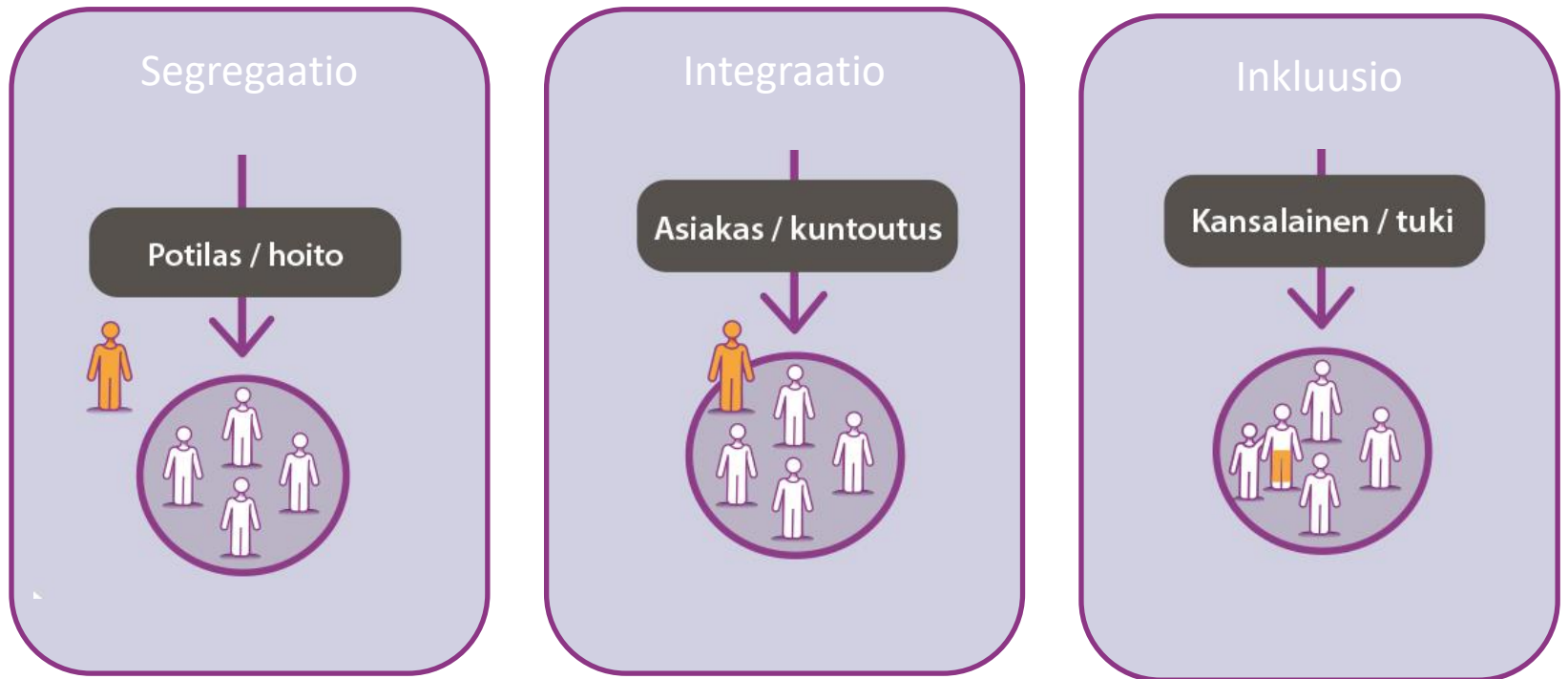

Eri näkökulmia vammaisuuteen

- **Lääketieteellinen määrittely**
  - Diagnosointi
  - Viat ja puutteet
- **Toimintakyvyn näkökulma**
  - Ihmisen ja toimintaympäristön suhde
  - Toimintakyvyn tukeminen
- **Sosiaalinen näkökulma**
  - Ihmisen ominaisuudesta tulee vammaisuutta yhteiskunnan asettaminen esteiden ja asenteiden kautta

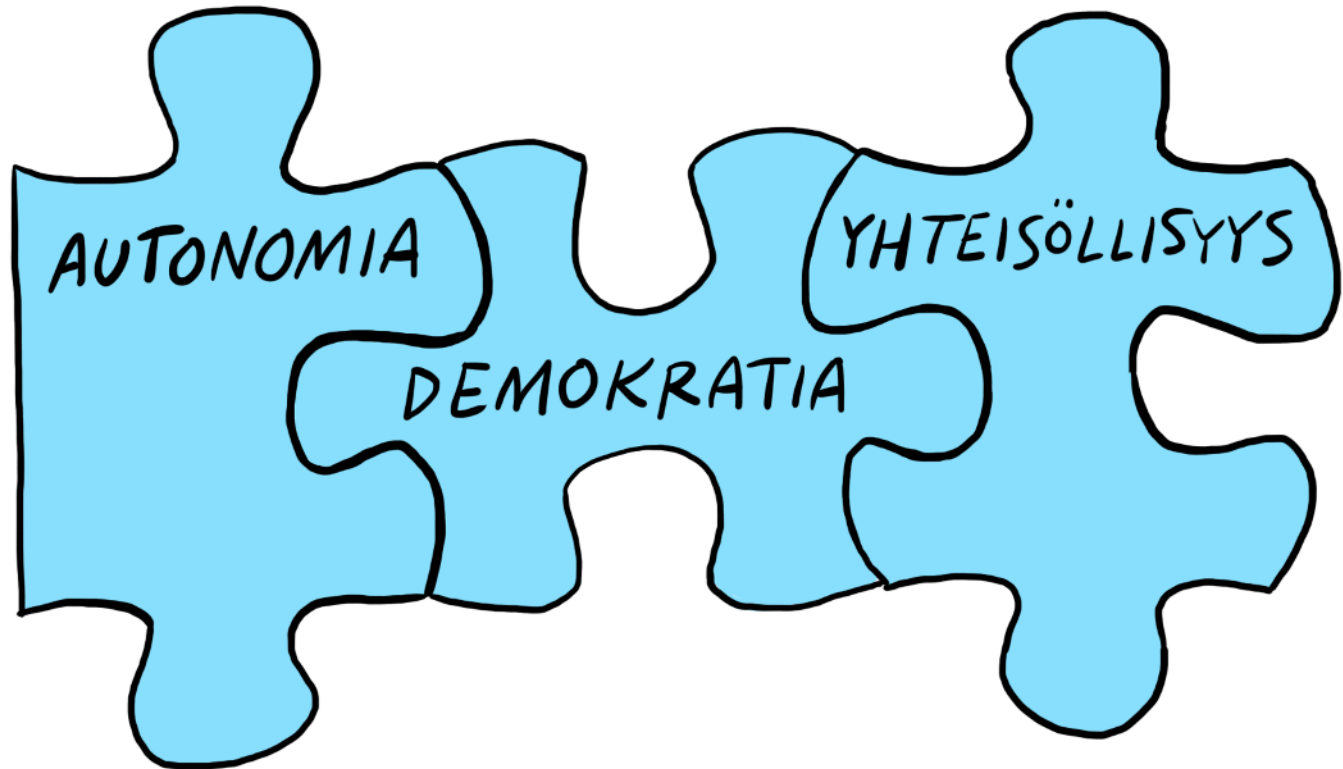
Paradigman muutos

Osallisuus

Osallisuusvideot

Osallisuus – myytti murrettu

- <https://www.youtube.com/watch?v=iG6x9Qb8ZKw>

Osaksi yhteistä yhteiskuntaa

- <https://www.youtube.com/watch?v=8d-kxLXqa-0>

Osallisuuden ja osallistumisen erot

- https://www.youtube.com/watch?v=8KLn6Psb_HM

Laki hyvinvointialueista

29 § Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Hyvinvointialueen asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on **oikeus osallistua ja vaikuttaa** hyvinvointialueen toimintaan. Aluevaltuuston on pidettävä huolta **monipuolisista ja vaikuttavista** osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä.

Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää erityisesti:

- 1) järjestämällä **keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia** sekä **asukasraateja**;
- 2) **selvittämällä** asukkaiden ja hyvinvointialueella säännönmukaisesti tai pitempiaikaisesti asuvien tai oleskelevien palvelujen käyttäjien **mielipiteitä ennen päätöksentekoa**;
- 3) valitsemalla **palvelujen käyttäjien edustajia** hyvinvointialueen **toimielimiin**;
- 4) **suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä** palvelujen käyttäjien kanssa;
- 5) järjestämällä **mahdollisuuksia osallistua** hyvinvointialueen **talouden suunnitteluun**;
- 6) **tukemalla** asukkaiden sekä järjestöjen ja muiden yhteisöjen **oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua**.

Laki hyvinvointialueista

32 § Hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimet

Aluehallituksen on asetettava

nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen **nuorisovaltuusto** tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä, ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamiseksi hyvinvointialueen **vanhusneuvosto** sekä

vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen **vammaisneuvosto**. – –

Aluehallituksen on huolehdittava vaikuttamistoimielinten toimintaedellytyksistä.

Vaikuttamistoimielimille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on tai joilla vaikuttamistoimielin arvioi olevan merkitystä lasten ja nuorten, ikääntyneen väestön tai vammaisten henkilöiden ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta, ja vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen hyvinvointialueella.

Laki hyvinvointialueista

34 § Viestintä

- – Viestinnässä on käytettävä asiallista, **selkeää ja ymmärrettävää kieltä** ja otettava huomioon hyvinvointialueen **eri asukasryhmien tarpeet**.
- Viestinnässä **on käytettävä esteettömiä ja saavutettavia menetelmiä**.

Osallistumisen ja osallisuuden esteitä

- Kyky osallistua vaatii tietoa ja taitoa ja kykyä käsitteelliseen ajatteluun.
- Poliitiikan ja hallinnon kieli on usein monimutkaista ja vaikeaselkoista.
- Teknologiset ratkaisut nähdään kaikille soveltuvina ja helppoina tapoina osallistaa ihmisiä.
- Kehitysvammaiset ihmiset nähdään aina vain vammansa kautta; hoivan kohteena, palvelun käyttäjänä.
- Tuen puute osallistumiseen ja aktiivisen toimijan roolin ottamiseen.

Osallisuuden edistäminen

- Päättäjien ja virkahenkilöjohdon rooli ja asenne.
- Osallisuuden käsitteet, sisältö ja tavat on tunnistettava ja osattava viedä ne käytäntöön.
- Osallisuustyö vaatii aikaa, resursseja, kunnolliset suunnitelmat ja vastuuhenkilöt.
- Kaikille saavutettavaan viestintään ei voi kiinnittää liikaa huomiota!
- Kokemustoimijoiden ja järjestöjen osaamisen hyödyntäminen.

Osallisuuden edistäminen

Esimerkiksi
vaikuttamistoimielintyössä
huomioitavaa:

- Kokousmateriaalit selkokielellä
- Mahdollisuus käydä asialista läpi etukäteen
- Kokousten rakentaminen niin, että kaikki voivat osallistua
  - esteettömyyden eri osa-alueet
- Toisen henkilön tuki ennen kokousta, kokousten aikana ja jälkeen

Kaikille avoimet tilaisuudet kaikille mahdollisiksi

- Onnistuuko osallistuminen?
  - keskustelu- ja kuulemistilaisuudet
  - asiakasraadit
  - sähköisten vaikuttamis- ja palautekanavien käyttö
- Muistettava, että kaikki hyvinvointialueen asukkaat
  - eivät osaa lukea tai kirjoittaa,
  - eivät pysty käyttämään älylaitteita,
  - eivät voi tunnistautua sähköisesti,
  - eivät voi liikkua mihinkään kodistaan.

Lisätietoa

- Kehitysvammaisten Tukiliitto päätöksenteon tuen tietopankki:
<https://www.tukiliitto.fi/toiminta/tuki-ja-valmennus/>
kokemustoimijaverkosto:
<https://www.tukiliitto.fi/toiminta/aikuiset/tukiliiton-kokemustoimijaverkosto/>
- Vernerinet - Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta:
<https://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) osallisuuden edistäminen:
  - <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>
  - Sosiaalisen osallisuuden hanke (2014-2023):
<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sokra>

Yhdenvertaisuus vaatii tekoja

Kiitos!

Mari Hakola

0406743631

mari.hakola@tukiliitto.fi

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

www.tukiliitto.fi

Tukiliiton oikeuksienvalvonta

- Juristit Tanja Salisma ja Saara Kokko sekä vammaispalvelujen asiantuntija Anne Saarinen
- Valtakunnallinen vaikuttamis- ja verkostotyö
- Lakineuvonta puhelimitse 040 177 3 771
ma klo 10-14, ti-to klo 12-15
- Lakineuvonta sähköpostilla lakineuvonta@tukiliitto.fi
- <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/>
- [Oikeuksienvalvonnan ajankohtaiset](#)

YK:n vammaissopimus ja oikeus vammaispalveluihin

Juristit Tanja Salisma ja Saara Kokko
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

YK:n vammaissopimus (CRPD)

- V. 2006 hyväksytty ja Suomen v. 2007 allekirjoittama sopimus ratifioitiin pitkän prosessin jälkeen ja tuli Suomessa lainsäätövoimassa 10.6.2016.
  - Yli 180 muuta ratifioijaa, ja myös EU on liittynyt sopimukseen.
- Sopimus vahvistaa ja täsmentää jo yleisillä ihmisoikeussopimuksilla turvattuja oikeuksia, joita ei ilman omaa sopimusta ole kyetty riittävän tehokkaasti turvaamaan yhdenvertaisesti myös vammaisille ihmisille.
  - Ei juurikaan luo uusia ihmisoikeuksia, mutta esim. oikeus esteettömyyteen ja velvollisuus kohtuulliseen mukauttamiseen eivät suoraan johdettavissa aiemmista ihmisoikeussopimuksista.
  - Henkilökohtainen apu ihmisoikeuksien tasolla turvattu sosiaalipalvelu.
- Moderni laaja-alainen ihmisoikeussopimus, jonka laatimisessa kansainvälinen vammaisliike oli keskeisessä roolissa: ”ei mitään meistä ilman meitä”.

Sopimuksen toimeenpano ja seuranta

- Sopimuksen toimeenpanoa valvoo kansainvälisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea.
  - Keinoina ennen muuta raportointi (Suomen ensimmäinen maaraportti v. 2019, vammaisjärjestöjen rinnakkaisraportti toimitettu keväällä 2023 ja jatkoraportti tekeillä, Suomen maaraportin käsittely 2026) ja yksilövalitukset (erillinen pöytäkirja).
- Sopimus edellyttää kansallista täytäntöönpanoa ja seurantaa, johon on osallistettava vammaiset henkilöt.
  - Vastuussa kansallinen yhteystaho (UM & STM), koordinaatiojärjestelmä (vammainen henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE) sekä kansallinen ihmisoikeusinstituutio (eduskunnan oikeusasiamies, Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta).
  - Luonnos VANEn vammaissopimuksen kansalliseksi toimintaohjelmaksi vuosille 2023-2027 julkaistiin 02/2024.

Vammaissopimus: paradigman muutos

- Vammaissopimus tuo ihmisoikeusnäkökulman vammaisten ihmisten kohteluun ja palveluihin → edellyttää isoja muutoksia asenteisiin ja tapaan, jolla vammaisten ihmisten tarpeisiin vastataan.
- Lääketieteellisestä mallista kohti ihmisoikeudellista mallia:
  - Yksilöitä tuetaan, jotta heistä tulee **yhteisöidensä aktiivisia kansalaisia**.
  - Objektiivisesti määriteltyjen tarpeiden täyttämistä mennään kohti **subjektiivisten oikeuksien** käyttämistä.
  - Holhoavasta toimintatavasta vuorovaikutteiseen toimintamalliin, jossa vammaisen ihminen tekee **itse päätöksiä**.
  - Voimaantumisen - **kohti yksilön valinnanvapautta, itsenäisyyttä ja osallisuutta** (ei vain suojaa, ruokaa, hoitoa).

Vammaissopimus on laaja kokonaisuus

- Sopimus käsittelee monia aiheita eri elämänalueilta ja kattaa niin kansalais- ja poliittisia oikeuksia kuin taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia.
- Sopimus on elävä ja kehittyvä instrumentti
  - Kehittyneiltä valtioilta vaaditaan enemmän.
- Sopimuksen alussa on määritelty käsitteet, joiden samanlainen ymmärtäminen helpottaa sopimuksen tulkintaa.
  - Esim. kieli, syrjintä, kohtuullinen mukauttaminen, kaikille sopiva suunnittelu.
- Sopimusta tulee lukea ja tulkita kokonaisuutena, koska oikeudet ja velvollisuudet liittyvät toisiinsa.

Vammaissopimuksen sisältö

- Sopimuksessa on 50 artiklaa
- Artikloita 1-9 sovelletaan läpileikkaavasti koko sopimukseen:
  - Sopimuksen tarkoitus
  - Määritelmät
  - Yleiset periaatteet
  - Yleiset velvoitteet
  - Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus
  - Vammaiset naiset
  - Vammaiset lapset
  - Tietoisuuden lisääminen
  - Esteettömyys ja saavutettavuus

Sopimuksen tarkoitus (art. 1)

- Vammaisuus on seurausta sellaisesta **vuorovaikutuksesta vammaisten henkilöiden ja ympäristöstä sekä asenteista johtuvien esteiden välillä**, joka estää täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.
- Vammaisuus on **kehittyvä, muuttuva käsite**.
- Vammaisuuden kattaminen mahdollisimman laajasti ottaen huomioon myös yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset.
- Lähtökohtana oltava **henkilön suhde ympäröivään yhteiskuntaan**, ei diagnoosipohjainen määrittely.
→ Lähtökohta myös Suomen vammaispolitiikassa.

Yleiset periaatteet (art. 3)

- a) Henkilön synnynnäisen arvon, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden, mukaan lukien vapaus tehdä omat valintansa, ja riippumattomuuden kunnioittaminen
- b) Yhdenvertaisuus
- c) Täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan
- d) Erilaisuuden kunnioittaminen ja vammaisen henkilöiden hyväksyminen osana ihmisten monimuotoisuutta ja ihmiskuntaa
- e) Mahdollisuuksien yhdenvertaisuus
- f) Esteettömyys ja saavutettavuus
- g) Miesten ja naisten välinen tasa-arvo
- g) Vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä

Yleiset velvoitteet (art. 4)

- **Syrjivät määräykset, tavat ja käytännöt** tulee muuttaa tai poistaa
- Valtiolla on **suora vastuu** velvoitteiden toteuttamisesta
- Valtiolla on lisäksi **huolellisuusvelvoite** eli vastuu myös ei-valtiollisten toimijoiden aktiivisista toimista ja mahdollisista laiminlyönneistä
- Toimenpiteet, joilla taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset **oikeudet** saadaan **asteittain täysimääräisesti toteutettua**
- **Vammaisten henkilöiden osallistaminen** heitä edustavien järjestöjen kautta heitä koskevien asioiden valmisteluun, päätöksentekoon ja toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin → viranomaisten otettava oma-aloitteisesti **vammaiset henkilöt mukaan** prosesseihin (esim. vammaisneuvostot)
- Ihmisoikeudet ja perusvapaudet on **toteutettava samantasoisesti kuin muidenkin henkilöiden** kohdalla
- Yleissopimuksen määräyksiin on sovellettava **ihmisoikeusmyönteistä tulkintaa**.

Vammaissopimus ja vammaiset lapset

- Vammaiset lapset ovat sekä lapsina että vammansa johdosta erityisen haavoittuvassa asemassa → heidän oikeuksiensa toteutuminen vaatii erityistä huomiota kaikilta toimijoilta.
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS; CRC), joka vammaissopimuksen tavoin on Suomessa lain tasoisena voimassa, ja vammaissopimus täydentävät ja vahvistavat toisiaan ja muodostavat yhdessä vahvan perustan vammaisten lasten oikeuksien toteutumiselle.
  - Sopimuksissa on omat artiklansa vammaisista lapsista (vammaissopimus 7 art. ja LOS 23 art.), mutta myös niiden kaikki muut säännökset soveltuvat yhtä lailla myös vammaisiin lapsiin.

Sopimuksen sisältöartiklat 10-31

- Käsittelevät yleissopimuksen edellyttämiä kansallisia toimenpiteitä eli ovat varsinaisia sisältöartikloita:
  - Artikla 10: oikeus elämään
  - Artikla 11: vaaratilanteet ja humanitaariset hätätilat
  - Artikla 12: yhdenvertaisuus lain edessä
  - Artikla 13: oikeusjärjestelmän saavutettavuus
  - Artikla 14: henkilön vapaus ja turvallisuus
  - Artikla 15: vapaus kidutuksesta epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta
  - Artikla 16: vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä
  - Artikla 17: henkilön koskemattomuuden suojeleminen
  - Artikla 18: liikkuminen ja kansalaisuuden vapaus
  - Artikla 19: eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä
  - Artikla 20: henkilökohtainen liikkuminen

Sopimuksen sisältöartiklat (jatkuu)

- Artikla 21: sanan- ja mielipiteenvapaus ja tiedonsaanti
- Artikla 22: yksityisyyden kunnioittaminen
- Artikla 23: kodin ja perheen kunnioittaminen
- Artikla 24: koulutus
- Artikla 25: terveys
- Artikla 26: kuntoutus
- Artikla 27: työ ja työllistyminen
- Artikla 28: riittävä elintaso ja sosiaaliturva
- Artikla 29: osallistuminen poliittiseen ja julkiseen elämään
- Artikla 30: osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun
- Artikla 31: tilastot ja tiedonkeruu
- Sopimus löytyy kokonaisuudessaan esim. Finlexistä:
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

Suomeksi käännetyt yleiskommentit

- Pääasiassa Ihmisoikeuskeskus on tähän saakka käännättänyt yleiskommentteja suomeksi
- Yleiskommentit, joista (ainakin) toistaiseksi löytyy epävirallinen suomenkielinen käänös:
  - Nro 1 (2014) 12 artikla: Yhdenvertaisuus lain edessä
  - Nro 2 (2014) 9 artikla: Esteettömyys ja saavutettavuus
  - Nro 5 (2017) 19 artikla: Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä
  - Nro 6 (2019) 5 artikla: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus
  - Nro 4 (2016) 24 artikla: Koulutus
- Kaikki yleiskommentit löytyvät YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean sivustolta:
<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crpd/pages/gc.aspx>

Yhdenvertaisuus lain edessä (art. 12)

- Oikeus tulla tunnustetuksi henkilöksi lain edessä eli oikeuskelpoisuus.
- Suomessa jokainen ihminen on oikeuskelpoinen.
- Oikeustoimikelpoisuus yhdenvertaisesti muiden kanssa kaikilla elämänalueilla.
- Oikeustoimikelpoisuutta käytettäessä tarvittava tuki ts. tuettu päätöksenteko.
- Suoja väärinkäytöksiä vastaan varmistaen, että henkilön oikeuksia, tahtoa ja mieltymyksiä kunnioitetaan.
- Yhdenvertainen oikeus omistaa tai periä omaisuutta, hoitaa taloudellisia asioita ja saada yhdenvertaisesti luottoa sekä varmistettava, ettei henkilön omaisuutta riistetä mielivaltaisesti.

Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä (art. 19)

- Yhdenvertainen oikeus elää yhteisössä, jossa on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet.
- Sopimusvaltioiden toteutettava tehokkaat ja asianmukaiset toimet, jotta tästä oikeudesta voi nauttia täysimääräisesti, ja helpottaakseen vammaisten henkilöiden täysimääräistä osallisuutta ja osallistumista yhteisöön, mm. varmistamalla:
  - a) yhdenvertainen mahdollisuus valita asuinpaikka sekä missä ja kenen kanssa asuu, eikä velvoitetta käyttää tiettyjä asumisjärjestelyjä,
  - b) saatavissa tarvittavat palvelut (mm. henkilökohtainen apu),
  - c) yleiset palvelut yhdenvertaisesti saatavissa ja vastaavat tarpeisiin.
- Hyvinvointialueen tulee soveltaa mm. 19 artiklaa järjestäessään, toteuttaessaan ja valvoessaan vammaispalveluiden järjestämistä.

Vammaissopimuksen huomioiminen yksilöasiassa

- PL 22 §: julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.
- Niiden kanssa ristiriitaista säännöstä ei saa soveltaa
  - Huolimatta pitkästä ratifiointiprosessista, jossa perattiin kansallinen lainsäädäntö ja muutettiin sitä vastaamaan vammaissopimusta, vammaissopimuksen kanssa ristiriitaisia säännöksiä on edelleen Suomen lainsäädännössä.
- Tulkinnanvaraisessa tilanteessa säännöksiä on tulkittava perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti, eli tavalla, joka parhaiten toteuttaa tilanteessa kokonaisuutena arvioiden vammaisen ihmisen perus- ja ihmisoikeuksia.
- Kansallista vammaispalvelulainsäädäntöä sovellettava sopusoinnussa YK:n vammaissopimuksen kanssa.

Vammaissopimuksen huomioiminen päätöksenteossa laajemmin

- 4.3. artikla: ”Laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.”
- Laki velvoittaa hyvinvointialuetta aktiivisesti osallistamaan vammaiset henkilöt heitä koskevaan päätöksentekoon heitä edustavien järjestöjen kautta.
- Vammaisten ihmisten yhdenvertaisuus huomioon ottaen eri vammaryhmät oltava laajasti edustettuna.
- Jotta kehitysvammaiset ja vastaavaa tukea tarvitsevat ihmiset voivat osallistua myös itse heitä koskevien asioiden käsittelyyn, tarjolla tulee olla tähän tukea.

Valitukset YK:n vammaisKomitealle

- Vammaissopimuksen täytäntöönpanoa valvova vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea tutkii valituksia valtioista, jotka ovat hyväksyneet niitä koskevan valinnaisen pöytäkirjan, ml. Suomi.
- Yksittäinen henkilö tai ryhmä voi tehdä valituksen vammaisten henkilöiden oikeuksien komitealle kokemastaan yleissopimuksella tunnustettujen oikeuksien loukkauksesta.
- Suomi saanut yhden langettavan päätöksen YK:n vammaiskomiteasta vuonna 2022:
  - Vammaiskomitea katsoi, että itsenäisen asumisen tueksi haetun henkilökohtaisen avun epääminen oli vammaissopimuksen 19 (eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä) ja 5 (tasa-arvo ja yhdenvertaisuus) artiklojen vastaista ainakin, kun mitään muutakaan vastaavaa palvelua tähän tarkoitukseen ei ollut järjestetty / käytännössä tarjolla.
  - Komitea totesi, että VPL:n voimavararajauksen soveltaminen oli johtanut valittajan välilliseen syrjintään sen vuoksi, että hän tarvitsi tukea päätöksenteossaan, ja katsoi tältä pohjalta voimavaraedellytyksen välillisesti syrjivän kehitysvammaisia ihmisiä yleisemminkin. (CRPD/C/26/D/46/2018)

YK:n vammaissopimus ja eduskunnan oikeusasiamies

- EOA:n erityistehtävänä edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista (art. 33 kohta 2)
- Kanteluratkaisut ja tarkastukset: tutkitaan menettelyn laillisuutta **ja** pyritään ohjaamaan viranomaista/valvonnan kohdetta toteuttamaan perus- ja ihmis-oikeuksia mahdollisimman hyvin

Uusi vammaispalvelulaki ja YK:n vammaissopimus

Vammaispalvelulainsäädännön uudistamisen tausta ja nykytila

- Vammaispalvelulainsäädännön uudistus ollut suunnitteilla useiden hallituskausien aikana:
  - Tarkoituksena ollut mm. vanhaan vammaispalvelulakiin sekä kehitysvammalakiin sisältyneen sääntelyn kokoaminen yhteen, kaikkia vammaisia henkilöitä koskevaan lakiin, sekä YK:n vammaissopimuksen Suomelle asettamien velvoitteiden aiempaa parempi huomioiminen.
- Esitys uudeksi vammaispalvelulaiksi hyväksyttiin muutettuna 1.3.2023. Samalla tehtiin pieniä muutoksia sosiaalihoitolakiin sekä kehitysvammalakiin, jonne jäävät väliaikaisesti voimaan tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon sekä itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen ja rajoitustoimenpiteiden käyttöön liittyvät säännökset. Lisäksi päivitettiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain vammaispalveluiden maksuja koskevat säännökset.
- Uuden vammaispalvelulain oli alun perin tarkoitus tulla voimaan 1.10.2023, mutta Petteri Orpon hallitus päätti siirtää lain voimaantuloa lain soveltamisalasäännöksen tarkistamiseksi uudessa valmistelussa.

Uuden VPL:n soveltamisalan tarkentaminen

- Hallituksen esitysluonnos uudeksi soveltamisalasäännökseksi parasta aikaa lausunnoilla (DL 31.5.2024 klo 16.15). Lausua voi kuka tahansa asiasta kiinnostunut.
- Soveltamisalasäännöksen muuttamisella pyritään rajaamaan niiden henkilöiden joukkoa, jotka pääsevät uuden vammaispalvelulain tarkoittamien palveluiden piiriin. Säästöä tästä syntyy esityksessä arvioidun mukaisesti lähivuosina n. 60-70 miljoonaa euroa vuodessa (verrattuna hallitusohjelmassa sanottuun).
- Hyväksytyin lain soveltamisalasäännöksen pelättiin laajentavan vammaispalvelujen kohderyhmää palvelujärjestelmän kantokyvyn kannalta liikaa.
- Luonnos uudeksi soveltamisalasäännökseksi ei ole linjassa YK:n vammaissopimuksen kanssa, toisin kuin jo hyväksytty laki on myös soveltamisalaa koskevin osin, ja siinä on myös muita perus- ja ihmisoikeusongelmia. Esityksen perusteella palveluiden maksullisuudella / maksuttomuudella tai edes tosiasiallisella saatavuudella ei olisi merkitystä lainvalintaa tehtäessä. Uhkana on monien ihmisten (ml. nykyiset väliinputoajaryhmät, joiden pääsy yhdenvertaisesti muiden vammaisten ihmisten kanssa tarvitsemiinsa vammaispalveluihin uudistuksessa on ollut tarkoitus varmistaa) jääminen vaille vamman vuoksi välttämättä tarvitsemiaan palveluita.
- Jo hyväksytyn uuden lain palvelupykäliin ei esitetty enää muutoksia (lukuun ottamatta muutamaa pientä teknisluonteista tarkennusta), eli niiden osalta laki on tulossa voimaan 1.1.2025 sellaisena kuin se maaliskuussa 2023 säädettiin: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230675>

Tukiliiton lausunto soveltamisalan tarkentamista koskevasta esitysluonnoksesta

- Tukiliitto jätti lausuntonsa soveltamisalasääntelyä koskevasta esitysluonnoksesta 21.5.2024: https://www.tukiliitto.fi/wp-content/uploads/2024/05/Tukiliiton-lausunto-21.5.2024_Uuden-vammaispalvelulain-soveltamisalan-tarkentaminen.pdf.
- Kehitysvamma- ja autismijärjestöt julkaisevat esityksestä näillä näkymin huomenna 24.5. myös yhteisen kannanoton.

Vammaispalvelulain lähtökohdat ja tarkoitus

- Diagnoosineutraalius.
- Ei ikärajoja, MUTTA esitysluonnoksessa uudeksi soveltamisalasäännökseksi seuraava muotoilu: ”Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan ja **hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.**”
- Asiakslähtöisempi asiakasprosessi, jossa lapsiin tulee kiinnittää erityistä huomiota.
- Lain mukaiset erityispalvelut turvataan edelleen pääosin subjektiivisina oikeuksina.
- ”Tämän lain tarkoituksena on:
  - 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä;
  - 2) tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista;
  - 3) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.”
- Lain tarkoituksen tulee ohjata sen soveltamista.

YK:n vammaissopimus uudistuksen pohjana

- Elävä instrumentti, joka elää ajassa sekä suhteessa yhteiskuntaan ja sen muutoksiin.
- Vammaisten ihmisten pitää päästä päättämään itse omista asioistaan ja toimimaan aktiivisesti omassa elämässään.
- Miten YK:n vammaissopimus näkyy lain sisällössä?
  - Omaa elämää koskevien päätösten tulisi olla keskiössä (esim. miten ja missä haluaa asua).
  - Tuettu päätöksenteko uutena palveluna.
  - Enemmän osallisuutta yhteisöissä. Tämä tarkoittaa mm. täysipainoista sosiaalista elämää ja yleispalvelujen saatavuutta.
  - Vammaisen lapsen oikeuksien toteutumisen vahvistuminen.
  - Palvelujen tarpeen arviointi useammin oikeuksien näkökulmasta, eikä tietynlaisen vamman perusteella.
  - Oikeus yksilöllisiin tukipalveluihin: oikeus valita, tarpeiden ja edun huomioiminen ja tuen joustavuus.

Uuden vammaispalvelulain palvelut

- Valmennus (läheisille osin määrärahasidonnainen)
- Henkilökohtainen apu
- Eriytynen osallisuuden tuki
- Tuettu päätöksenteko
- Vaativa moniammatillinen tuki
- Asumisen tuki
- Lapsen asumisen tuki
- Esteettömän asumisen tuki
- Lyhytaikainen huolenpito
- Päivätoiminta
- Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta
- Liikkumisen tuki
- Taloudellinen tuki hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle
- Taloudellinen tuki (määrärahasidonnainen)
- Muut lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeelliset palvelut ja tukitoimet (määrärahasidonnainen)

Asiakaslähtöisyys ja asiakkaan osallisuuden tukeminen

- Palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelma, päätöksenteko ja palveluiden toteuttaminen aiempaa enemmän asiakkaan kanssa yhteistyössä. Mahdollisuus osallisuuteen kaikissa vaiheissa. (3 §)
- Vammaisen henkilön osallisuutta tuettava asiakasprosessissa, tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa, ja vammaisen lapsen osallisuuden tukemiseen kiinnitettävä erityistä huomiota. (3 §)
- Vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset tehtävä siten, että ne ovat voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä. (5 §)

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

- Voimaantulo vuoden 2025 alusta.
- Nykyisten VPL:n ja KVL:n mukaiset palvelupäätökset, ml. EHO:t, ovat voimassa päätökseen merkityn ajan, ellei asiakas toivo sen aiempaa muuttamista uuden lain mukaiseksi tai hänen tarpeensa vaadi päätöksen muuttamista.
  - Kaikkien päätösten tulee olla uuden lain mukaisia kolmen vuoden kuluttua uuden lain voimaantulosta (VPL 42.3 §, KVL 82.4 §); poikkeuksena kuntouttava varhaiskasvatus, jota koskevat päätökset ovat voimassa niihin merkityn ajan ilman mitään maksimiaikaa
- Uusiin palvelutarpeisiin ja uuden lain mukaisten palveluiden järjestämiseen pitää olla valmius vastata heti lain voimaantullessa, eli vuoden 2025 alusta (myös tuettu päätöksenteko!)
  - Erityinen osallisuuden tuki tulee saataville asteittain. Vammaiselle henkilölle on järjestettävä erityistä osallisuuden tukea vähintään 10 tuntia kuukaudessa ennen 1 päivää tammikuuta 2026 ja vähintään 20 tuntia kuukaudessa ennen 1 päivää tammikuuta 2027. Tämän jälkeen palvelua on järjestettävä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, ellei asiakas hae tätä pienempää tuntimäärää (uusi vammaispalvelulaki 12.4 § ja 42.1 §).
- Voimaantulosta ja siirtymäsäännöksistä ks. [Tukiliiton Juristi vastaa –teksti](#)
- Ks. Aihepiiristä myös THL:n [Vammaispalvelujen käsikirjasta](#).

Päätöksenteko ja muutoksenhaku

- Vanhan vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaisia palveluita koskevat hakemukset käsitellään ko. lakien mukaisesti, jos ne on laitettu vireille ennen uuden lain voimaantuloa (uusi VPL 42.2 §, kehitysvammalain uusi 82.3 §).
- Vammais- tai erityishuollon palveluita koskeva muutoksenhakuasia, joka on vireillä uuden vammaispalvelulain voimaantullessa, käsitellään vanhan lainsäädännön mukaisesti (VPL 42.2 §, kehitysvammalaki 82.3 §).
  - → Asiaan sovelletaan vanhaa VPL:a tai KVL:a sellaisena kuin se oli voimassa ennen 1.1.2025.
- Kun VPL- tai KVL-päätös on annettu ennen 1.1.2025, asiakasmaksu / palvelun maksuttomuus määräytyy ennen 1.1.2025 voimassa olleiden asiakasmaksulain säännösten perusteella.
- Ennen 1.1.2025 vireillä ollut asiakasmaksuasia käsitellään loppuun noudattaen ennen 1.1.2025 voimassa olleita asiakasmaksulain säännöksiä.
- Kuten nykyisin, KHO:een valittaminen vaatii myös subjektiivisina oikeuksina turvattujen palveluiden osalta jatkossakin valitusluvan.
  - Tätä pidetty erityisen ongelmallisena, kun sovelletaan uutta lainsäädäntöä, josta väistämättä tarvitaan myös oikeuskäytäntöä (todennäköisesti erityisen paljon, jos soveltamisalan tarkentamista koskeva esitys hyväksytään).

Soveltamisohjeiden laadinta

- Huomioitava YK:n vammaissopimuksen mukainen, ihmisoikeuspohjainen lähestymistapa vammaisten henkilöiden palveluihin.
- YK:n vammaissopimuksen 4.3 artiklan mukaan laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.
- Myös esimerkiksi vammaisneuvostot osallistettava soveltamisohjeiden laadintaan, ja ohjeista on tiedotettava avoimesti.

Miten lakia sovelletaan ennen uuden lainsäädännön voimaantuloa?

- Ennen 1.1.2025 nykyisen lainsäädännön mukaisia palveluja voi hakea normaalisti.
  - Myös erityishuolto-ohjelmien laatiminen ja erityishuollon palvelujen myöntäminen jatkuu siihen saakka, kunnes kaikki nykylainsäädännön aikana saapuneet hakemukset tai vireille tulleet kirjatut asiat on käsitelty.
  - Erityishuolto-ohjelmaan haetaan edelleen muutosta aluehallintovirastolta.
- Palvelupäätöksiä ei voi perustella lainmuutoksen ajankohdalla. Pysyvään palveluntarpeeseen järjestetään jatkuvuudeltaan turvatut palvelut (SHL 38 §).
- Myös asiakasmaksujen osalta muutos siirtymäsäännösten mukaisesti, eivätkä maksut muutu automaattisesti 1.1.2025 (esim. aiemmin erityishuoltoon kuuluneet kuljetukset).
- Myös nyt voimassa olevaa vanhaa vammaispalvelulainsäädäntöä on sovellettava sopusoinnussa YK:n vammaissopimuksen kanssa huomioiden mm. perustuslaissa säädetty perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoite (22 §) sekä perusoikeusmyönteisen laintulkinnan periaate.
  - [Juristi vastaa: Onko asumiseensa tukea tarvitsevalla kehitysvammaisella ihmisellä oikeus valita asuinpaikkansa?](#)
  - [Juristi vastaa: Lakimies vastaa: Miten vammaisen lapsen asumista oman perheen kanssa tulee tukea?](#)

Uusi VPL: avoimia koulutuksia tulossa

- Ti 18.6. klo 15-17 kaikille avoin ja maksuton vammaisoikeuden webinaari "Ajankohtaista uudessa vammaispalvelulaissa" - ilmoittaudu mukaan:
<https://www.tukiliitto.fi/tapahtuma/vammaisoikeuden-webinaari-uuden-vammaispalvelulain-ajankohtainen-tilanne/>
- Tulevana syksynä järjestämme myös useamman avoimen ja maksuttoman vammaisoikeuden webinaarin uudesta VPL:stä. Pureudumme syksyn tilaisuuksissa tarkemmin uuden lain keskeisiin palveluihin. Seuraa Tukiliiton viestintää ja ilmoittaudu mukaan myös syksyn webinaareihin!

Kiitos!

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

www.tukiliitto.fi

Vammaiset henkilöt hyvinvointialueiden yhdenvertaisina asukkaina

—
**Vammaisfoorumin näkökulmia
kehittämiseen, arviointiin ja
innovointiin**

Anne Saarinen

**Vammaispalvelujen asiantuntija
Kehitysvammaisten Tukiliitto**

Mitä on vähintään otettava huomioon, kun palveluja, toimintoja ja rakenteita suunnitellaan vammaisille henkilöille ja viittomakieltä käyttäville sopiviksi?

- Design for all eli kaikille sopiva suunnittelu
- Kestävä kehittäminen
- Vaikutusten arviointi
- Lainsäädäntö ml. perus- ja ihmisoikeudet
- Yksilöllisyys
- Vammaisten henkilöiden osallistaminen

Arvioitavat asiat 1/3: vähäinen, kehittyvä, hyvä

1. Huomioimme kaikessa kehittämisessä YK:n vammaissopimuksen vaatimukset.
2. Huomioimme kaikessa kehittämisessä vammaisvaikutusten arvioinnin (VAVA).
3. Varmistamme aina palvelujen ja toimintojen esteettömyyden ja saavutettavuuden.
4. Toteutamme vaikutusten arviointia prosessin eri vaiheissa (ennakko-, jälkikäteinen ja jatkuva arviointi). Arviointi on kokonaisvaltaista ja eri sektorirajat ylittävää.

Arvioitavat asiat 2/3: vähäinen, kehittyvä, hyvä

5. Jos kyseessä on palveluiden järjestäminen: Huomioimme palveluissa yksilölliset tarpeet ja organisoimme palvelut käyttäjälähtöisesti eikä vain organisaation tarpeiden lähtökohdista käsin.

6. Yhdyspintatyölle on olemassa sovittuja rakenteita. Olemme varmistaneet, ettei tule väliinputoajia eri sektoreiden välille.

7. Uudet palvelumuodot ja innovaatiot vastaavat myös vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Innovaatioita kehitettäessä on otettu mukaan vammaisia henkilöitä ja vammaisjärjestöjä. Olemme tiedostaneet, että yhteiskehittämisellä voidaan saada aikaan kustannustehokkuutta ja samalla parempia palveluita.

Arvioitavat asiat 3/3: vähäinen, kehittyvä, hyvä

8. Toiminnan järjestämisrakenteissa hyödynnetään sekä keskitettyä erityisosaamista että käyttäjän lähellä toteutuvaa palvelua.
9. Hankintojen toteuttamisessa käytämme ensisijaisesti niitä vaihtoehtoja, jotka mahdollistavat kyseisen palvelun tai tuotteen laadun ja yksilöllisen toteutumisen.
10. Vammaisjärjestöjä ja vammaisia henkilöitä on osallistettu edellä mainittujen kohtien suunnitteluun ja toimenpiteisiin.

Tutustu tarkemmin

- Vammaisfoorumi.fi. Vammaiset henkilöt hyvinvointialueiden yhdenvertaisina asukkaina.
Linkki johtaa Vammaisfoorumi ry:n sivulle
- **Ihmisoikeuskeskuksen julkaisu Vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnassa:** ”Ei riitä, että poistetaan esteet paremman osallisuuden tieltä, vaan on toteutettava sellaisia toimenpiteitä, joilla muutos etenee”
<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/julkaisut-ja-lausunnot/>

Kiitos!

- Lisätiedot anne.saarinen@tukiliitto.fi
- Muut Vammaisfoorumin jäsenjärjestöt <https://vammaisfoorumi.fi/>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

www.tukiliitto.fi

KUTSU alueelliseen yhteistyöhön

- Alueelliset **vaikuttamistyöryhmät ja –verkostot** hyvinvointialueilla, 19/22 hyvinvointialueella sovittu rakenne
  - koostuvat mm. hyvinvointialueella toimivien Tukiliiton jäsenyhdistysten toimijoista
  - Tukiliiton asiantuntijat tukevat tiedon ja keskusteluiden kautta
  - suora yhteys kehitysvammaisiin ihmisiin ja heidän läheisiinsä
- Toivottavaa on ennakoiva yhteistyö, jo asioiden suunnitteluvaiheessa
- Yhteystiedot hyvinvointialueilla toimiviin vaikuttamistyörymiin: [Yhteystietolista](https://www.tukiliitto.fi/tukiliitto-ja-yhdistykset/tuemme-yhdistyksiä/paikallinen-ja-alueellinen-vaikuttaminen/vaikuttamistyoryhmat/)

<https://www.tukiliitto.fi/tukiliitto-ja-yhdistykset/tuemme-yhdistyksiä/paikallinen-ja-alueellinen-vaikuttaminen/vaikuttamistyoryhmat/>

Uusi vammaispalvelulaki

Tulevia tilaisuuksia:

**18.6.2024 Vammaisoikeuden Webinaari (teams):
Uuden vammaispalvelulain ajankohtainen tilanne.**

- Ilmoittaudu mukaan:

<https://www.tukiliitto.fi/tapahtuma/vammaisoikeuden-webinaari-uuden-vammaispalvelulain-ajankohtainen-tilanne/>

Vammaisoikeuden Webinaarit jatkuvat syksyllä 2024 –
aiheena uusi vammaispalvelulaki. Seuraa
tapahtumakalenteria / Tukiliiton viestinnästä myös
muista koulutuksista:

<https://www.tukiliitto.fi/toiminta/tapahtumat/kategoria/verkossa>

MUUTOS LÄHTEE..
ARJEN PIENISTÄ
TEOISTA!

tukiliitto

KIITOS!

Ollaan yhteyksissä!

[Tukiliitto.fi](https://www.tukiliitto.fi)

@tukiliitto